

HESLÁŘ – VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE SZ6003

1. Vývojová psychologie – vymezení, metody, základní pojmy

Pojetí vývoje: fylogeneze, antropogeneze, kulturní geneze, ontogeneze, aktuální geneze

Činitelé vývoje; vztah dědičnosti a prostředí

Specifické metody vývojové psychologie – longitudinální a průřezový výzkum, anamnéza a katamnéza, srovnávací studie dvojčat, osoby v extrémních podmínkách

Vývojová změna, kritická a senzitivní období ve vývoji

2. Periodizace psychického vývoje

Celoživotní („life-span“, biodromální) periodizace (E. Erikson), periodizace určitého úseku nebo podle určité funkce (J. Piaget, L. Kohlberg); historické periodizace (J. A. Komenský – „školy“)

Vývojové mezníky – biologické, psychologické, sociální

Vývojové (tranzitorní) krize

Vymezení vývojových období podle M. Vágnerové

Pojetí vývojových úkolů, krizí a konfliktů E. Eriksona

3. Prenatální, perinatální a novorozenecké období

Členění prenatálního období, perinatálního období; bonding

Anamnesticky významný méně příznivý průběh porodu a perinatálního období – předčasný porod, asfyxie, poporodní deprese

Novorozenecké období – rané reflexy, kognitivní a emoční vývoj, protosociální chování novorozence

Intuitivní rodičovské chování (H. a M. Papouškovi)

Fenomén zrcadlení, zrcadlové neurony

4. Kojenec, batole

Kojenec – časové vymezení, pojetí v různých teoriích (Freud, Erikson);

senzomotorické období (Piaget), kognitivní vývoj – počátky učení, první „hra“; preference podnětů zprostředkovaných lidmi;

sociální vývoj – význam pečujících osob, fáze „strachu z cizince“, reakce na separaci (R. Spitz).

Batole – časové vymezení, pojetí v různých teoriích (Freud, Erikson, Bowlby)

Motorický vývoj – výkon v oblasti jemné a hrubé motoriky; kognitivní vývoj – počátky učení

nápodobou, přechod od experimentace ke hře; vývoj řeči; emoční vývoj – vztahové a sebehodnotící emoce; sociální vývoj – rozvoj autonomie, vědomí „já“, období vzdoru.

5. Vývoj osobnosti, raný vznik citové vazby (attachment)

Východiska: psychodynamické teorie raného vývoje: „dost dobrá matka“ a „přechodový“ (tranzitorní) objekt (D. W. Winnicott); holding, kontejnment a mentalizace

Vývoj osobnostních instancí podle Freuda (Id, Ego, Superego), vývojové fáze, obrany a charakterové struktury (Freud); transakční analýza (Berne: „stavy ega“ – Rodič, Dítě, Dospělý); C. G. Jung: bytostné Já (Self), persona a stín

K. Lorenz: imprinting; H. Harlow: experimenty s mateřskou deprivací u makaků

J. Bowlby, M. Ainsworthová: citová vazba (attachment) - vnitřní pracovní model (vztahů a sebe); typy vazby (jistá, nejistá – vyhýbavá, nejistá – odmítavá/ambivalentní, dezorganizovaná)

Typické chování dětí s různým typem vazby v testu neznámé situace a v reálném životě; projev vazby v kontextu školy,

6. Citová a sociální deprivace v dětství (Z. Matějček, J. Langmeier)

Podmínky vedoucí k deprivaci; případy extrémní izolace („vlčí děti“...), institucionální výchova, hospitalismus, deprivace v rodině

Základní vývojové potřeby podle Z. Matějčka

Typické projevy deprivace v různých věkových obdobích

Typy deprivovaných dětí (relativně kladně přizpůsobený, se zvýšením intenzity nenasycených potřeb, apatický/útlumový, se substitutivním zvýšením intenzity jiných tendencí, typ sociálně hyperaktivní a sociálně provokativní)

7. Teorie kognitivního a morálního vývoje

L. S. Vygotskij – sociokulturní teorie: zóna nejbližšího (proximálního vývoje); J. S. Brunner: scaffolding („lešení“); podněty sociokulturní teorie pro školu a výuku

J. Piaget – genetická epistemologie: principy asimilace a akomodace v procesu ekvibrace, stadia kognitivního vývoje podle Piageta (senzomotorické stadium, stadium předoperační, stadium konkrétních operací a stadium formálních operací) – charakteristiky a časové vymezení, zkoušky: stabilita (permanence) objektu, uchování (konzervace) množství a objemu; egocentrické myšlení a vznik teorie mysli (theory of mind – ToM)

L. Kohlberg – vývoj morálního usuzování; úrovně a stadia (prekonvenční, konvenční a postkonvenční); kritika – C. Gilliganová a „etika péče“

8. Předškolní věk

Časové vymezení, charakteristiky období podle vlivných vývojových teorií (Erikson, Piaget)

Tělesný vývoj: tvarová proměna, „filipínská míra“, vývoj hrubé a jemné motoriky

Kognitivní vývoj – období „proč“, kategorizace, role fantazie; konfabulace; vývoj řeči – aktivní slovník, artikulace

Sociální vývoj – „veřejná socializace“, kontakt s vrstevníky; sociální učení

Emoční vývoj – porozumění emocím a záměrům druhých – „teorie mysli“, rozvoj seberegulace, vývoj „svědomí“

Hra – rozlišení hry a experimentace, funkce hry, typy hry, vývoj sociální hry (paralelní, společná asociativní, kooperativní/soutěživá), hry s materiálem, funkční a činnostní hry, konstrukční a symbolická hra

Kresba – posun od „hry se stopou“ k „vizuálnímu realismu“

9. Školní věk

Vymezení, členění (mladší, střední, starší), pojetí v různých vývojových teoriích (Freud, Piaget, Erikson);

Školní zralost a připravenost pro školu – charakteristiky tělesného, kognitivního (pozornost, myšlení – decentrace, konkrétní operace), emočního a sociálního vývoje.

Kognitivní vývoj: decentrace, konkrétní logika, „střízlivý realismus“, zájmy v mladším školním věku

Význam vrstevníků a skupin, význam rodiny a událostí v rodině, vztah k autoritě

Soutěživost – možnosti a úskalí; motivace a exekutivní funkce (pracovní paměť, flexibilní pozornost, schopnost inhibice)

10. Adolescence

Časové vymezení, členění, pojetí v klasických vývojových teoriích (Freud, Erikson, Piaget)

Vývojové změny – biologické, kognitivní, emoční a sociální

Význam vrstevnických skupin; partnerské vztahy; změny vztahů k autoritám, otázka konfliktní povahy dospívání

Identita v adolescenci (J. Marcía) – stavy identity: difúzní identita, aktivní hledání, moratorium, „náhradní identita“, status dosažení identity

Koncept „vynořující se dospělosti“ (emerging adulthood – J. Arnett)